

# Mărturii documentare referitoare la relațiile minoritate/majoritate la Bistrița în primii ani după Unirea din 1918

Adrian ONOFREIU

**Cuvinte cheie:** Bistrița, 1918 – 1920, raporturi interetnice, documente, minorități etnice

**Schlagwörter:** Bistritz, 1918 – 1920, interethnischen Beziehungen, Urkunden, ethnischen Minderheiten

Problema enunțată în titlu reprezintă o parte din trecutul unei așezări care a avut de-a lungul dezvoltării sale istorice ca trăsătură dominantă conviețuirea multietnică.

Situația nu pare să fi fost definită de această caracteristică pentru perioadele îndepărtate în timp când, datorită unei forme specifice de organizare a comunității de etnie germană, documentele au consemnat doar rolul dominant al acesteia în viața publică a cetății. Dar și atunci, nu trebuie și nu poate fi ignorat „glasul” celorlalți, chiar dacă ca poziționare habitudinală, se situau *extra muros*.

Secolelor care au păstrat această caracteristică le-a pus capăt evoluția stărilor „etnice” și „politice” din Transilvania după Revoluția de la 1848-1849. Clătinată în timpul conflictului, situația celor care dominau viața cetății a fost radical schimbată după realizarea *Außergleich*-ului, în anul 1867.

Noua „stare” dominantă politic în Transilvania – etnia maghiară - a determinat schimbări majore ale vieții publice. După 1876, „națiunea politică” maghiară a devenit factorul de decizie și conducere la nivelul autonomiilor locale de aici. Deși a păstrat funcția de lider la nivelul comunității locale, etnia germană a suferit alături de cea a românilor, consecințele politicii de maghiarizare, o dată cu adoptarea Legii naționalităților din 1868.

Situația și-a găsit o soluție – discutabilă și încă fără concluzii definitive din punct de vedere al rezultatelor – la sfârșitul primului război mondial.

Bazată pe principiul clamat de învingători - al „naționalităților” – re poziționarea în cadrele noii forme de existență a comunității bistrățene a suferit schimbări majore. Pentru prima dată, raportul conviețuirii multietnice s-a înclinat în favoarea celor care reprezentau deja și majoritatea etnică.

Secvențe din acest proces au fost reconstituite parțial, preluând punctele de vedere a diferiților „actori”<sup>1</sup>.

Alături de acestea, s-a publicat și un set de documente referitor la situația și schimbările determinate la nivelul comitatului – devenit județ - de atunci Bistrița-Năsăud<sup>2</sup>.

Pentru a cunoaște mai profund ceea ce a determinat schimbările de după 1 Decembrie 1918 în cadrul noului județ Bistrița-Năsăud și în reședința acestuia, orașul Bistrița, cât și atitudinea celor care au fost „decăzuți” din drepturile decizionale politice o dată cu acest moment, publicăm în continuare mărturii ale instituțiilor noii

1 Vasile Ilovan, Teodor Tanco, *Atitudinea social-democrației și a populației săsești din județul Bistrița-Năsăud față de actul Unirii Transilvaniei cu România*, în „ActaMN” 17, 1980, pp. 323-337; Gustav Zikeli, *Meins Lebenslauf*, Serviciul județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, fond *Gustav Zikeli*, d. 5; în continuare A.N.B.-N., fond...d....f...Victor Moldovan, *Memorii*, vol. I, mss, la A.N.B.-N.; Szilágyi Zoltán, *Besztercevidék. A népek és a hegyek szorításá, e,ke-Besztercze*, litera-Veres-Székelyudvarhely, 2006, pp. 180-225; Andreea Salvan, *Pavel Tofan. Memorii din 1918*, în *Bistrița. 90 de ani de la Marea Unire*, Ed. Barna's, Bistrița, 2008, pp. 108.

2 Adrian Onofreiu, *1918 – O lume în schimbare*, în *Bistrița. 90 de ani de la Marea Unire...*, pp. 38-68. Pentru desfășurarea procesului la nivelul Transilvaniei, vezi Gheorghe Iancu, *Contribuția Consiliului Dirigent la consolidarea statului național unitar român (1918-1920)*, Ed. Dacia, Cluj+Napoca, 1983; Dr. Aurel Galea, *Formarea și activitatea Consiliului Dirigent al Transilvaniei, Banatului și ținuturilor românești din Ungaria (2 decembrie 1918-10 aprilie 1920)*, Ed. Tipomur, Târgu-Mureș, 1996.

Adrian Onofreiu

Institutul de Istorie „George Barițiu” Cluj-Napoca  
e-mail: smandrut@hotmail.com

puteri pe cale de instaurare aici, ca peste tot în Transilvania. Ele reprezintă un mod de abordare și o perspectivă asupra evenimentelor de atunci, fără a le subsuma tendinței cvasi recunoscute în epocă și ulterior în cercetarea istorică, de raportare la clasică definiție a *sistemului tratatelor de pace de la Versailles*.

De aceea, documentele selectate vorbesc despre legătura prezentă și mereu invocată a sistemului administrativ – și nu numai – cu autoritățile de la Budapesta, despre refuzul multor funcționari de a depune jurământul de credință față de noul stat și capul acestuia, suveranul României întregite, Ferdinand, despre persistența de-a lungul primilor ani de după 1918 în mentalul „etniilor” decăzute din drepturi a atitudinii de nerecunoaștere a noilor autorități.

Secolelor de marginalizare, românii le-au răspuns prin raportarea la o nouă provocare. Și în mentalul multora dintre frunzașii acestora se instaurase ideea *preluării imperiului*, un concept care arăta greutatea ruperii de trecut și a depășirii statutului de inferioritate pe care l-au avut. De aceea, preluarea și gestionarea treburilor curente s-a făcut greu, prin impunerea autorității atât pe baza principiilor statuate la Alba-Iulia la 1 Decembrie 1918, cât și prin apelul la *forța brahială/armată* acolo unde rezistența la schimbare a fost constantă și continuă.

Interesantă această atitudine atât la Bistrița, cât mai ales la Năsăud, localitate care într-un trecut nu prea îndepărtat a fost văzută ca un ultim punct de rezistență a românilor față de politica de asimilare forțată promovată de Budapesta.

Ea a avut ca factori de influență *vidul de autoritate, spiritul revoluționar și de nesupunere* al soldaților întorși de pe front și *credința în mitul bunului împărat*, atât de manifestă mai ales la românii din generațiile anterioare primului război mondial<sup>3</sup>.

„Preluarea imperiului” de către noile autorități române s-a făcut treptat și sub mandatul din partea lor, de a fi prezentată ca un transfer de autoritate către cei care deveniseră decidenți la nivel politic. De aceea, nu surprinde atitudinea – justificată ca *act al noilor organe de a guvernare* - de a interzice corespondența cu Budapesta, de a utiliza limba română în serviciul autorităților publice, însemnele naționale românești și inscripționarea în limba română a denumirilor lor, înlocuirea funcționarilor care nu acceptau noua ordine politică și instituțională.

Pe de altă parte, burocrăția și funcționarii aparatului de stat, cu legături și interese economice, de cultură și limbă cu Budapesta, au reacționat, cel puțin la început, extrem de negativ, refuzând să recunoască o stare de fapt creată de evenimente. De aceea, aceștia depun jurământul încă din *noiembrie 1918* față de Republica Maghiară – un concept concretizat în autoritatea Budapestei asupra lor, indiferent de regimul politic de acolo – nu recunosc noile autorități românești și continuă să corespundeze cu superiorii ierarhici din ministerele de la Budapesta.

La nivelul orașului, atitudinea majorității – încă – etnice germane s-a concretizat în expectativă față de mersul evenimentelor, în conservarea organizării interne a administrației acestuia<sup>4</sup>, deși decizia factorilor de conducere de la Mediaș, din 8 ianuarie 1919 recunoștea autoritatea noului stat român și asupra Transilvaniei.

A rezultat un „melanj” atitudinal, pe care documentele reproduse în continuare îl definesc și demonstrează cu tărie. Din acestea rezultă și rolul de *centru* pe care l-a avut orașul, față de restul localităților din teritoriul fostului comitat, acum județ, Bistrița-Năsăud. De aici a pornit mișcarea de schimbare, aici s-a organizat autoritatea *prefectului*, înlocuitorul *foispán*-ului maghiar, care a impus apoi demersul în această direcție tuturor autorităților din subordine. Sigur, autoritatea noilor instituții a fost întărită și de activitatea unor frunzași ai mișcării naționale românești de aici, care s-au pus în slujba prefacerilor, printre care Pavel Tofan<sup>5</sup>, Victor Moldovan și însuși primul prefect român, Gavril Tripon.

Toți au lucrat în direcția impunerii noilor autorități și acolo unde a fost cazul, schimbarea funcționarilor reticenți cu cei români.

După secole de evoluție specifică – rezultat al preponderenței politice a etniei germane și, după 1876, la nivelul comitatului, a celei maghiare - orașul și o dată cu el, întregul județ, și-au schimbat autoritățile, puterea decizională a fost preluată de români.

3 Adrian Onofreiu, *1918- o lume în schimbare...* p. 39.

4 Precizăm că protocoalele de ședințe ale Comunității orășenești au fost redactate până în anul 1924 exclusiv în limba germană, bilingv – germană și română – pentru 1925-1926, și abia după unificarea administrativă, începând cu 1926, în limba română.

5 Andreea Salvan, *Pavel Tofan...passim*; Victor Moldovan, *Memorii*, mss., la A.N.B.-N., vol. I.

Și aceasta, fără a aștepta deciziile marilor puteri, de la sfârșitul conflagrației, care au venit târziu – pentru Transilvania abia în 1920 – și care au constatat și recunoscut modificările *naturale*, determinate de evoluția evenimentelor.

Prin selecția și publicarea acestor documente, încercăm și o *altă abordare* a transferului de la *secularismul*<sup>6</sup> dominației unei etnii – bazată pe superioritatea poziționării în sistemul instituțional-politic – la principiile moderne, bazate pe realitățile demografice și constituirea statelor pe principii naționale.

A fost un mod de organizare a societății transilvănene care a existat în perioada interbelică și care s-a transmis până astăzi. Efectele lui asupra conviețuirii etnice la Bistrița au fost deturnate de alte evenimente, dar au rămas perceptibile, chiar și în atitudinea pozitivă a celor „dezrădăcinați” după a doua conflagrație mondială.

Prin prezentarea acestor documente – care definesc și explică acea perioadă - oferim analizei istorice viața reală a comunităților etnice din Bistrița într-unul din momentele de răscruce, care le-a influențat destinul. Conținutul lor arată *aportul* fiecăreia în determinarea direcției proprii de evoluție, o dată cu *schimbarea* produsă în sistemul raporturilor dintre minoritate/majoritate, după 1918.

## 1.1919, 10 februarie, Sibiu.

*Adresa Consiliului Dirigent către Prefectura județului Bistrița-Năsăud, prin care solicită informații cu privire la depunerea jurământului de credință față de Republica Maghiară de către funcționarii de la Perceptoratul din Năsăud.*

Consiliul Dirigent. Resortul Afacerilor Interne.

D-lui,

Prefect al județului Bistrița-Năsăud

Ni s-a adus la cunoștință că la 1 februarie a.c. oficianții de la Perceptoratul din Năsăud au depus jurământ de credință pentru Republica Maghiară.

Binevoiți a ne raporta, între ce împrejurări s-a întâmplat cazul, care funcționari și înaintea cui au depus jurământul, dacă au fost constrânși, cine i-a constrâns și din care motiv nu a intervenit administrația românească din Năsăud pentru a împiedica acest act.

Binevoiți a comunica și ziua, când Perceptoratul din Năsăud a fost preluat din partea D-vs. Termen: 8 zile. Sibiu, 10 februarie 1919.

A.N.B.-N., fond *Prefectura județului Năsăud* – prefect – d. 5/1919, f. 1.

## 2. 1919, februarie 19, Năsăud.

*Raportul prim-pretorului plasei Năsăud, Ioan Șeraban către prefectura județului Bistrița-Năsăud, în care arată motivele pentru care funcționarii de la Perceptoratul din Năsăud au depus jurământul de credință față de Republica Maghiară.*

Domnule Prefect!

Ad. nr. 10 Pres. fac următorul raport. Este adevărat că în 1 februarie st.n. 1919 au depus jurământul pe Republica Maghiară Hutira Károly (maghiar) și Pop Cornel (român), oficial de dare, toți la Perceptoratul de dare din Năsăud. Jurământul l-a depus perceptorul în mâna controlorului și oficialul în mâna perceptorului.

Aceștia doi din urmă, cu săptămâni înainte, mi-au fost spus că Direcțiunea financiară în continuu îi urgitează să depună jurământul pe Republică, mai ales că ceilalți angajați de la Direcțiunea financiară, perceptoratul și escatoratul din Bistrița au depus acest jurământ încă în 24 noiembrie 1918.

Despre aceasta V-am fost făcut raport pe telefon, cerând îndrumare; când D-voastră mi-ați răspuns, că să vă raportezi ziua, când respectivii, în urma silei din partea Direcțiunii financiare, vor depune jurământul, ca imediat să-mi dați autorizația să cer de la ei jurământul nostru românesc.

Aceasta am comunicat-o cu respectivii, care erau hotărâți a amâna depunerea jurământului pe Republică cât de mult, *doar se va prelua imperiul românesc* ( s.n.) și vor scăpa de jurământul pe Republică, care și de altcum e numai o formalitate, ca să-și poată susține legalmintă continuitatea în serviciul român.

6 „După sute de ani de apartenență la Ungaria – menționa Zikeli – am devenit cetățeni români”; A.N.B.N.,fond *Gustav Zikeli*, d. 5, f. 47.

În 31 ianuarie 1919 mi-au spus, că în 1 februarie vor depune jurământul, fiindcă iar au primit urgență și la caz contrar, li s-a pus în vedere sistarea salariului.

Fiindcă și eu am considerat acest jurământ numai o formalitate și am fost convins să Ștefan Petre și Pop Cornel sunt buni români și cu toată plăcerea, vor depune ulterior, când li se va cere și jurământul nostru, nu i-am oprit a jura.

De aceea, în 1 februarie am cerut telegrafic autorizație, ca se pot cere de la perceptorie jurământul românesc. Autorizație însă nu mi s-a dat și așa, până azi nu am putut lua de la ei jurământul.

*Imperiul peste perceptoria de dare încă nu s-a preluat (s.n.).*

Mă rog să binevoiți a informa Consiliul Dirigent despre împrejurările de silă, în urma cărora respectivii au depus jurământul pe Republică și despre situația grea a lor, față de ceilalți amployați, care au depus jurământul deja de mult

Năsăud, în 19 februarie 1919 st. n.

Cu deosebită stimă,  
Ioan Șerban, prim-pretor.  
*Ibidem*, f. 8-9.

### 3. 1919, februarie 28, Bistrița

*Motivația și extrasul din procesul-verbal al Sedriei Orfanale, adresate prefecturii, în care s-a propus utilizarea limbii române ca limbă de redactare a actelor.*

Onoratei Prefecturi Bistrița

Se referează decretul Nr. I a Consiliului Dirigent român dtto. Sibiu, 24. I. 1919, art. 5, prin care se decretează limba română de limbă oficioasă în Transilvania, Banat și teritoriile locuite de români din țara ungurească ca limbă de administrare și manipulațiune în serviciile publice.

Se referează în legătură cu aceasta și dispozițiunea D-lui. Subprefect apărută în „Gazeta Oficială” a județului nostru nr. 3, p. 10, prin care se impune strict observarea sus menționatului decret.

Se referează în fine, că D-l. subprefect în persoană a îndrumat pe d-l. George Cira de a efectui împrotocolarea actelor sunătoare Sedriei noastre în limba română, ba și pe mine referentul acestui act, m-a solicitat ca începând cu ziua de astăzi să se inducă la Sedria noastră gestiunea în limba română.

În urma acestora, considerând că mandatul superiorilor este de împlinit și că în cazul de față este totodată și excuzabil, întrucât mai toți amployații interni ai Sedriei noastre pricep limba română, ba cu partidele au vorbit și până acum și, pe lângă o deprindere mai intensivă, în scurt timp o pot însuși în un grad corespunzător de a-și putea satisface chemării lor; apoi, considerând că toți cei aplicați la Sedria noastră au și depus jurământul de fidelitate către statul român, așa eu subscrisul, ca asesor orfanal și viitorul președinte al acestei Sedrii, propun, pe baza celor referate mai sus, ca să se ducă gestiunea în limba română.

Procopiu Cutean.

### DECIS

După o dezbateră calmă, propunerea primindu-se, se ridică la concluz și despre aceasta să se înștiințeze d-l. Prefect și Subprefect, spre orientare, iar toate celelalte organe a Sedriei spre știință și strictă observare.

Din ședința Sedriei orfanale a județului Bistrița-Năsăud, ținută în Bistrița la 28 februarie 1919.

*Ibidem*, d. 163/1919, f. 1.

### 4. 1919, martie 10, Sibiu.

*Adresa Consiliului Dirigent către Prefectura județului Bistrița-Năsăud prin care interzice corespondența directă cu guvernul de la Budapesta.*

Consiliul Dirigent – Resortul Afacerilor Interne  
D-lui. Prefect al județului Bistrița-Năsăud  
Bistrița

Vi se aduce la cunoștință că este cu desăvârșire interzis autorităților de pe teritoriul administrat de Consiliul Dirigent a se pune sub orice formă (prin telegrame, petiții, trimiterea de delegații) în contact direct

cu guvernul maghiar din Budapesta și că în toate cazurile care reclamă o intervenție la acel guvern, au să se adreseze Consiliului Dirigent.

Asemenea, este interzis sub răspundere personală ori cărui funcționar, ca să dea autorizație, ori sigilii, ștampilă pe telegrame, cu destinația a fi trimise la locuri în afară de teritoriul nostru.

Binevoii a încunoștința despre aceasta organele subalterne cu adausul, că orice procedare contrarie, se va considera ca un act de nesupunere față de ordinele Consiliului Dirigent.

Sibiu, 10 martie 1919.

Secretar general, Victor Onișor.

*Idem*, d. 251/1919, f. 1.

## **5. 1919, martie 14, Bistrița**

*Cererea lui Leseny Istvan de a fi dezlegat de jurământul prestat față de statul român, pentru a-și putea continua studiile tehnice în Ungaria.*

Domnule Prefect!

Subscrisul Ștefan Leseny pretor numit la pretura Beșineului, m-am decis să schimb cariera de jurist cu tehnician. În acest scop trebuie să fac studiile tehnice la Pesta sau aiurea, neștiind limba românească, nu le pot face în București.

Vă rog să binevoiți a-mi primi abdicarea de la postul meu de pretor și ca să pot merge în Ungaria. La studii. Vă rog să binevoiți a mă dezlega de la jurământul depus ca să nu fiu legat de loc, fiind cariera tehnică de natură internațională, să pot trăi ori și unde. Sunt în etatea aceea, că pot învăța.

Vă rog să-mi primiți rugarea.

Bistrița, la 14 martie 1919, st.n.

Cu toată stima, ss.

*Idem* – Prefect, d. 3/1919, f. 3.

## **6. 1919, martie 20, Bistrița.**

*Raportul prefectului județului Gavril Tripon către Consiliul Dirigent referitor la preluarea Oficiului de Edile și refuzul unor funcționari de a depune jurământul față de statul român.*

Onoratului Consiliu Dirigent – Resortul Comunicației

Sibiu

Am executat ordinul telegrafic nr. 24 și am preluat Oficiul de edile al statului din județul nostru, despre ce Vă raportează cu tot respectul următoarele:

I. Au refuzat jurământul următorii: 1. Hantor Izor, șeful de edile; 2. Dr. Fekete Samuel, inginer superior; 3. Lichtig Vilmos, inginer; 4. Klein Vilma, diurnistă; 5. Biró Sandor, magistrul de drum la județ; 6. Veer Zsigmond, îngrijitor de drum.

II. S-au pensionat mai înainte Derzsi Samuel, magistrul de drum la stat.

III. Pál Mozes, maestru de drum în Tihuța, încă nu s-a prezentat, acest post e încă pendent. Se va rezolva prin pretura Iadului, în curând.

IV. Au depus jurământul următorii: 1. Csallner Carl, inginer superior, care are serviciul de 19 ani aici în județ, la stat; 2. Solymosi Lajos, inginer superior al comunelor; acesta dorește să fie transferat la Arad sau Timișoara, fiind de origine din părțile acelea. Până la transferare rămâne în serviciu aici; 3. Am primit de inginer nou în locul celor renunțați pe inginerul Emil Mănăstirean, absolvent în Budapesta și în vremea războiului, fost locotenent la pionieri. Tânăr cu pregătire frumoasă. Atât Csallner cât și Mănăstirean doresc să rămână în Bistrița în serviciu, unde au legături de familie.

4. Au mai depus jurământul Hilda Pop, diurnistă comunală, adică în serviciul comunelor; 5. apoi, Alexandru Borda, maestru de drum; 6. Walter Carol; 7. Paál Endre, toți, maeștri de drum. Acesta din urmă e

din secuime și dorește să servească. Propun ca toți cei care au depus jurământul să rămână în serviciu. Șeful de edile să fie numit, până la altă dispoziție, Csallner Carl, care are servciu de 19 ani. Cu d-l. Emil Mănăstirean și cu ceilalți se va introduce limba românească în serviciu. Șeful Oficiului încă știe vorbi binișor și învață mereu deja.

V. În locul lui Derzsi Samuel, maestru de drum pensionat fost la stat, propun pe Bota Augustin, locuitor în Bistrița. Om însurat, de 43 de ani. Are 6 copii. Foarte harnic. Are 3 clase civile. Știe 3 limbi. După informațiile primite e vrednic de toată încrederea și de tot sprijinul. Are 3 copii de școală. Creșterea familiei îl leagă de Bistrița. A fost sergent.

VI. În locul lui Biró Sándor maestru de drum județean, propun pe Chiuzean Ioan, sergent major, locuitor în Bistrița. Are 4 clase civile. Om încurat cu copii. El ține două surori, a servit ca militar cu multă laudă. După informațiile primite e vrednic de încredere, e foarte harnic și foarte de treabă.

VII. D-l. Csallner Carol a fost în clasa a VII-a, cu plată. Aici i se alătură cartea de plată. D-L. Emil Mănăstirean e inginer absolut în 1914. E foarte bun tânăr, a servit ca pionier cu rang de locotenent în armată. Documentele lui se află în Pesta. Un document în Praga, la d-l. inginer Traian Dragoș. Propun să îl denumiți la Oficiul de Edile în Bistrița. Aici locuiește mama sa văduvă și sora lui nemăritată. El le susține.

VIII. D-l. inginer Solymos Lajos a depus jurământul și își cere transferarea la Arad ori Timișoara, aproape de locul lui natal. A fost în clasa a VIII-a, cu plată.

Binevoiți a satori clasa și plata pe cum veți afla mai bine.

Bistrița, la 20 martie st.n. 1919.

Cu profund respect,  
Gavril Tripon, prefect.  
*Idem*, d. 5/1919, f. 10-11.

## 7. 1919, martie 24, Bistrița

*Adresa revizorului școlar Ioan Pavel către Prefectura județului Bistrița-Năsăud, prin care informează despre destituirea cadrelor didactice de la Școala civile de fete din Bistrița și solicită sprijin armat pentru preluarea acestora.*

### Onoratei Prefecturi,

#### Loco

Deoarece direcțiunea Școlii civile de fete din loco., prin scripta sa nr. 22/1919 a declarat că nu recunoaște autoritatea revizoratului român, ci numai pe cel numit de Ministru al Instrucțiunii Publice Maghiare, în virtutea ordinului Ministrului de Culte și Instrucțiune Publică din Sibiu, nr. 2.381/1919 și a ordinului ministerial nr. 931, corpul didactic de la Școala civilă de fete din loco. e destituit.

În scopul executării acestui ordin, rog pe Onorata Prefectură să-mi pună la dispoziție *forța brahială*<sup>7</sup> (s.n.) necesară și anume, 1 ofițer de jandarmi cu 2-4 oameni pe miercuri, în 26 martie sau joi, 27 martie.

Bistrița, la 24 martie 1919.

Ioan Pavel, revizor școlar.  
*Idem*, d. 204/1919, f. 1.

## 8. 1919, martie 24, Bistrița

*Adresa revizorului școlar Ioan Pavel către Prefectura județului Bistrița-Năsăud, prin care informează despre destituirea cadrelor didactice de la Școala civilă de băieți din Bistrița și solicită sprijin armat pentru preluarea acestora.*

Domnul Ministru de Culte și Instrucțiune Publică prin ordinul nr. 2.381/1919 a destituit întreg corpul didactic de la Școala de băieți din Bistrița, deoarece a refuzat recunoașterea autorității Revizoratului școlar român și a numit profesori noi, români.

7 Autoritatea militară; aici, jandarmeria.

În scopul executării acestui ordin, rog pe Onorata Prefectură să-mi pună la dispoziție *forța brahială* (s.n.) necesară și anume 1 ofițer de jandarmi cu 2-4 oameni pe miercuri, în 26 martie.

Bistrița, la 24 martie 1919.

*Ibidem*, f. 3.

### 9. 1919, martie 25, Bistrița.

*Raportul prefectului Gavril Tripon către Consiliul Dirigent referitor la depunerea jurământului pentru Republica Maghiară de către funcționarii de la Perceptoratul din Năsăud.*

Onoratului Consiliu Dirigent – Resortul Internelor  
Sibiu

La ordinul D-vs. nr. 503/1919, Vă raportează următoarele. Faptul cu depunerea jurământului la Perceptoratul din Năsăud pe Republica Maghiară a fost urmarea siluirii și amenințării venite de la Direcția Financiară din Bistrița între împrejurările următoare:

1. Toate oficiile financiare din Bistrița au depus jurământul pe Republica Maghiară încă în noiembrie 1918 (s.n.). Afară de cei de la Perceptoratul Năsăudului, care fiind deoparte, au rămas uitați un timp. Fiind greutate în comunicație, nici ei nu au venit la Bistrița, nici cei din Bistrița nu s-au dus la ei.

2. În 1 februarie 1919 li s-a pus sula în coaste, i-au amenințat că nu capătă competențe, numai dacă depun jurământul. De frică, aceștia au depus jurământul unul la altul, între ei și Ștefan Petre și Cornel Pop, pentru a-și mântui<sup>8</sup> traiul și a-și ridica plata.

3. Direcțiunea financiară de aici, din lipsă de puteri recrutate, cu greu s-a preluat numai în decursul lui faur, mai târziu. Imediat după preluare s-a luat jurământul prescris de Consiliul Dirigent, atât la Direcțiunea financiară – unde ungurii au refuzat toți – apoi s-a luat de la Perceptorat<sup>9</sup> și de la Exactorat<sup>10</sup> în Bistrița, unde ungurii toți au refuzat; în fine, am autorizat pe d-l. Ioan Șerban prim pretor în Năsăud să ia jurământul și oficiul și la Perceptoratul din Năsăud. L-au și luat.

Cu acea ocazie d-l. Ștefan Petre și d-l. Pop Cornel au depus jurământul prescris de Consiliul Dirigent. Despre preluarea imperiului la toate oficiile financiare din județ se raportează separat la resortul de Finanțe.

4. Vă rog să luați știință acest raport, cu acea observare că jurământul pe Republica Maghiară a fost forțat și cei din chestie amintiți cu foamea, atunci când Consiliul Dirigent și organele sale încă nu au fost preluat imperiul la oficiile financiare.

Bistrița, la 25 martie 1919 st.n.

Cu profund respect,  
Gavril Tripon, prefect.

### 10. Idem, d. 5/1919, f. 21.

1919, aprilie 5, Sibiu.

*Răspunsul Consiliului Dirigent referitor la refuzul unor funcționari din județul Bistrița-Năsăud de a depune jurământul de credință față de statul român.*

D-lui. Prefect,  
Bistrița

Ca răspuns la actul D-voastră nr. 505/1919 din 20 martie 1919, am luat la cunoștință refuzarea jurământului celor de sub I, pensionarea lui Samuel Derzi și absența maestrului de drum Pál Mozes.

Referitor la IV., numim pe șef inginerul Carol Csallner de șeful Edil din Bistrița, cu gradul și leafa avută sub vechiul regim.

Inginerul Emil Mănăstirean își va trimite aici petiția și actele care-i stau la dispoziție, pe cum și atestatul de botez pentru a putea face numirea și stabili gradul și leafa. Va arăta și ziua de când funcționează provizoriu.

8 Salva; menține sursa de subzistență.

9 Instituția statului de colectare a dărilor.

10 Instituție de colectare a dărilor la nivelul entităților administrative locale, comitatele.

Inginerul Ludovic Soimosi este invitat de a se prezenta aici dacă vrea să intre în serviciul Edil spre a-l denumi la unul, unde sunt locuri vacante.

Sunt menținuți maștrii de drum Aborda Carol Valta și Andrei Pál în gradul și leafa avute până acum.

Ad. V. În locul maestrului de drum de stat Samuel Derzsi, denumim în mod provizoriu pe ziua de 15 aprilie 1919, pe Vasile Duca, cu clasa a 3-a de rang și leafa a maștrilor de stat. Dânsul a prezentat certificate bune și a mai servit ca maestru de drum.

D-l. Ioan Chizuan nu poate fi numit direct ca maestru de drum, ci trebuie, conform deciziei Consiliului Dirigent Român din 17 februarie 1919, să facă practică, deci se propune ca elev de maestru de drum județean, cu leafă lunară de 300 coroane, ca să facă practică pentru un post de maestru de drum. După 3 luni de practică va fi denumit din partea D-voastră în mod provizoriu, pe durată de un an, maestru de drum județean, la un loc vacant. După expirarea acestuia, va fi admis la examenul de maestru de drum și dacă reușește, va fi numit definitiv. Despre intrarea în serviciu a susnumitului, ne veți aviza.

Tot în acest sens se propune ca elev de maestru de drum și Augustin Bota.

Rugările numiților vi le trimitem D-voastră.

Referitor la Hilda Pop, Vă invităm a ne comunica dacă este în serviciul Edil sau serviciul comunal.

Șeful secției Edile.

*Ibidem*, f. 20.

### 11. 1919, aprilie 12, Bistrița

*Adresa Directorului de finanțe din Bistrița către Perceptoratul orașului Bistrița, prin care ordonă ca orice corespondență sau petiții să-i fie înaintate în limba română.*

Perceptoratul orășenesc Bistrița,

Vă ordonăm, ca în viitor toate rapoartele să le faceți în limba română, căci rezolvarea în lipsă de personal pricepător a limbii germane suferă întârziere.

Totodată să îndrumați petenții care își înaintează cereri direct perceptoratului orășenesc, că rugările să le înainteze în limba română.

Bistrița, la 12 aprilie 1919,

Director de finanțe, Mureșan

### 12. 1919, mai 12, Bistrița

*Adresa Consiliului Dirigent către subprefectura județului Bistrița-Năsăud prin care solicită revizuirea nomenclaturii localităților din județ și utilizarea denumirilor în limba română.*

Domnule Subprefect!

Alăturat avem onoare din nou a Vă transpune nomenclatura comunelor din județul D-vs. ca să binevoiți a o revedea, completa și întrucât, numele unor comune s-a tradus rău din ungurește, să scrutați prin oameni competenți, numele cel original, legat de vre-un eveniment istoric, moment etnografic, geografic, ca astfel să putem avea numele curat românesc al satelor noastre.

Unde denumirea românească a locului este o simplă imitare a numirii ungurești ori săsești, Vă rog să propuneți o numire românească potrivită ori o conformare mai norocoasă.

La comunele cu nume germane, rog a expune pretutindeni și acest nume.

În conspectele ungurești găsim multe comune mai mici îmbinate, altele cuprinzând sub un nume mai multe cătune, hodăi; în privința aceasta Vă rugăm să faceți observațiile necesare.

Fiind chestia aceasta de mare importanță în jurul reformei electorale, Vă rugăm să ne retrimiteți conspectul revăzut și completat cât de poate de conștiincios, în cel puțin 8 zile de la data primirii lui.

Consiliul Dirigent Român, Resortul Organizării.

Sibiu, 12 mai 1919.

Idem – subprefect, d. 190/1919, f. 1.

Idem, d. 353, f. 2.



### 13. 1919, mai 24, Bistrița

*Adresa subprefectului județului Bistrița-Năsăud către primarul orașului Bistrița și către primpretori, prin care solicită îndepărtarea inscripțiilor în limba maghiară de pe clădirile oficiale și a culorilor maghiare de pe stâlpii indicatori ai localităților.*

Primarului orașului cu consiliu,  
Tuturor prim pretorilor.

Mi-a venit la cunoștință că sunt încă comune în care tabla cu numele comunei, stâlpii, apoi inscripțiunile puse la locuințele primarilor, sub primar, senatori, moașă comună, inspector de morți și altele, încă nu sunt îndepărtate și înlocuite cu numiri românești, respectiv stâlpii nu sunt colorați cu culori naționale române, respectiv cu alb.

Vă invit a dispune de urgență ca toate acele inscripțiuni ungurești să fie îndepărtate și după puțină, să fie înlocuite cu inscripțiuni românești, iar stâlpii să fie colorați barem alb.

Bistrița, în 24 mai 1919,

sub prefect, Dr. Leon Scridon.  
*Idem*, subprefect, d. 205/1919, f. 1.

### 14. 1919, decembrie 6, Bistrița.

*Raportul prim pretorului plasei Beșineu adresat subprefectului județului Bistrița-Năsăud despre evenimentele administrative (fragment).*

Domnule Subprefect!

Preluarea imperiului român la centrul plasei s-a efectuat fără mari zguduiri sau întreruperi în mersul lucrărilor. Barem că toți oficianții, afară de un pretor și un diurnist, sunt oameni noi de tot de administrație, lucrările au mers normal, ce e a se mulțumi în mare parte, conștiinciozității și sârguinței oficianților plasei, care din primul moment au fost conștienți de rolul ce-l au la consolidarea administrației române.

O greutate mai mare a format preluarea și funcționarea secretariatelor. Mai multe secretariate au fost sau au rămas la preluarea imperiului neocupate și neaflându-se oameni cu calificare recerută de lege pentru oficiul acesta, am fost silit a numi acolo absolvenți ai cursului informativ pentru secretari, oameni fără praxă de lucru și cunoștință de oameni. Ajunși în posturile acestea, unde nu s-a lucrat nimic sau foarte puțin în timpul războiului, nu s-au putut mișca în cancelaria lor. Lucrul a stagnat absolut în prima vreme. Cu încetul au început și ei să vină în rând cu lucrările. Până la finea anului acesta sper că vor fi așa de departe, că se putea zice, că administrația și la comune merge normal.

La numirea primăriilor s-au ridicat elementele mai tinere, reîntoarse din război, care au pretins să fie exclusiv numai ei numiți, cu excluderea absolută a oamenilor lor cei vechi. Fiind spiritul poporului cam agitat și mulțimea pe lângă cei tineri, nemaivoid a ști de regimul vechi, cu nedreptățile lui cele multe, am fost silit în multe cazuri a ceda și a propune spre numire dintre elementele mai tinere.

Prin faptul acesta au ajuns mulți oameni noi în primării fără praxă în lucrurile administrative, care însă în scurtă vreme s-au validat foarte bine.

Spiritul populației din plasă e liniștit. E în așteptarea Reformei Agrare, de la care așteaptă mai mult, decât vor putea căpăta [...].

[...] Recrutarea celor 10 contingente ce au fost mobilizate în primăvara anului curent de Consiliul Dirigent, a decurs în deplină ordine. Un număr mare de cereri pentru dispense, în special din partea sașilor, s-au înaintat, care însă toate au fost respinse de comandamentul militar. În urma mobilizării s-a ordonat din partea Consiliului Dirigent satorirea și plățirea ajutoarelor de război pentru familiile celor mobilizați. Ajutoarele acestea s-au satorit și se plătesc deja în toate comunele plasei.

Bare, că în urma războiului și a revoluției, disciplina la popor a cam slăbit, totuși obvin relativ puține contravenții și dintre acelea, cele mai multe sunt contravenții de pădure și țarină.

Purtarea populației din punct de vedere al poliției e îndestulătoare.

Bistrița, 6 decembrie 1919,

prim pretor, ss. Indescifrabil.  
*Idem*, - subprefect - numere de bază - d. 1978/1920, f. 247-250.

## 15. 1920, ianuarie 17, Cluj

*Ordinul circular emis de Consiliul Dirigent prin care interzice autorităților din Transilvania de a corespunde cu guvernul de la Budapesta.*

Ordin circular

Către

Toți prefecții, subprefecții și primarii orașelor cu drept de municipiu

Guvernul ungar și de prezent, dă ordonanțe și ia dispoziții referitoare la teritoriul administrat de Consiliul Dirigent.

Correspondența aceluia guvern – trecând prin cenzură – a fost înmanuată de organele poștale autorităților adresate, iar din partea acestora și înregistrată.

Considerând că suveranitatea statului român nu admite o astfel de procedură, ordonăm ca adresele guvernului ungar să nu fie înregistrate, mai puțin rezolvate și simplaminte, trimise în plicul original, resortului Afacerilor Interne.

Cluj, în 17 ianuarie 1920

Pt. șeful de resort, V. Onișor, secretar general.

*Idem* – prefect, d. 70/1920, f.1.

## 16. 1920, februarie 10, Bistrița.

*Cererea unor locuitori din Bistrița către Primărie în care acuză modul fraudulos de ocupare a unor posturi și solicită angajări și pentru români.*

Domnule Prefect!

Cu mâhnire în suflet vă aducem la cunoștință unele tractări prea mășteri<sup>11</sup> din partea conducerii orașenești. Ca români, întruniți în ședința plenară a vecinătății<sup>12</sup> din strada Largă, Hrube și Uliciuri, de Peste Podul Budacului, Pescari și din Jos de Oraș și din strada Năsăudului și Târgul de Vite, ne simțim jigniți și nedreptățiți, deoarece și acum suntem nebăgați în seamă și lăsați pradă sorții.

Fără a se scrie concurs, s-a complinit postul de Wirtschafter<sup>13</sup> orașenesc prin denumirea supravigilului de pădure Michael Kisch. În locul acestuia l-a aranjat pe dușmanul neîmpăcat al nostru, pe ardeul<sup>14</sup> de pădure Michael Penteker, pe care nu-l putem răbda în acest oficiu, unde așa des ne învărtim și suntem siliți a-i cere mila D-sale. a ne isprăvi unele lucruri, vindere de lemne, afaceri ce se țin cu pădurile, ca Forstmart<sup>15</sup>.

Apoi s-a denumit doi ardăi de pădure, tot așa, fără concurs.

Domnule Prefect ! Și noi avem de atare officii și e timpul suprem ca să fim și noi angajați la onoratul Magistrat ca slujbași; dările și toate poverile le purtăm și noi ca sașii și pretindem ca cei de la cârma orașului să ne respecte și dorințele noastre juste.

În săptămâna trecută s-a împărțit spirt la posesorii de pământ. La împărțire a fost încredințați 3 sași, Simbriger, Pfingsgräf și W. Scholtes, iar dintre noi, nimeni. Oare jumătate hotarul nu e românesc ? Oare cunosc acești dușmani înverșunați ai rasei noastre pe noi românii posesori de pământ ? De aceea s-a împărțit spirtul așa frățește ? Cu toate că s-a fost hotărât ca fiecare posesor de pământ, pro/jug. să capete 3 deciltri de spirt, s-a întâmplat că mai mulți dintre românii noștri, cu 20-30 de jug., au primit, în loc de 6-9 litre spirt, numai 2-6 deciltri de spirt. Pentru ce atâta nebăgare în seamă! Suntem prea batjocoriți și neîndreptățiți.

Aducându-vă acestea respectuos la cunoștință, vă rugăm să binevoiți a dispune ca dorințele noastre să fie luate în seamă, să fim în toate afacerile reprezentați cu oameni din sânul nostru și nimic să nu se întâmple fără publicare sau prin foi, sau prin tobă.

11 Vitrege, incorecte.

12 Sistem de organizare a orașului medieval, specific populației săsești, care grupa de regulă locuitorii de pe om stradă sau un grup de străzi, pentru întraajutorare.

13 Administrator.

14 Paznicul

15 Șef de ocol silvic.

Să trăiți, Domnule Prefect  
În numele vecinătăților,  
Pentru Podul Budacului, Pescari și din Jos de Oraș, Ștefan Filimon, președinte;  
Din strada Largă, Hrube, Ulicișori, Ioan Someșan, președinte;  
Din strada Năsăudului și Târgul de Vite, Mihai Doroftei, președinte  
*Ibidem*, d. 88/1920, f. 2-3.

## **Urkundliche Beweise betreffend die Verhältnisse zwischen die Minderheit und die Mehrheit in Bistritz in den ersten Jahren nach die Vereinigung von 1918 (Zusammenfassung)**

Der Autor stellt 16 Urkunden dar, die die Art und Weise aufzeigen in denen die Politische- und  
Verwaltungsveränderungen in Bistritz und in Bistritz-Nassoder Kreis stattgefunden haben, nach der Vereinigung  
von 1. Dezember 1918.

Bistritz spielte die Hauptrolle in diesen Veränderungen und beeinflusste alle Behörden die den neuen  
leitenden Organ untergeordnet waren – dem Praefekt.

Nach mehrerer jahrhunderter jährigen Entwicklung in einer Organisationsystem den der deutschen  
ethnischen Gemeinschaft spezifisch war, veränderte sich die Lage und der rumänische Bestandteil wurde der  
entscheidende Faktor.

Die Reaktion der vorherherrschenden Gemeinschaften, und zwar der deutschen und nach 1867, der  
ungarischen war die vorherige Situation weiter aufzubewahren welche sie durch die jahrhundertlange Zeit  
innegehabt haben.

Die Urkunden bieten uns ein wahres Bild über den Beitrag jeder ethnischen Gemeinschaft an den eigene,  
Weiterentwicklung nach 1918 und an den Verhältnissänderung zwischen Minderheit und Mehrheit.

